

DOI 10.7251/PSY0514019M UDK 616.89-008.454-07

UTICAJ POPLAVA NA POJAVU DEPRESIJE I RETRAUMATIZACIJU PTSP-A KOD POGOĐENOG STANOVNIŠTVA

Mikić Nikola¹

¹ AMDA Interntional research department, Banjaluka, Bosna i Hercegovina

Originalni naučni rad

Sažetak

Uvod: Ovaj rad istražuje koliki je uticaj poplava na pojavu depresije i retraumatizaciju posttraumatskog stresnog poremećaja kod pogođenog stanovništva. Ubrzo nakon katastrofalnih situacija najčešće dolazi do poremećaja normalnog psihičkog funkcionisanja čovjeka, a depresija i PTSP su svakako dva najčešća odgovora na takvu situaciju. Cilj ovog istraživanja je da ispita koliko sva ta dešavanja utiču na pojavu depresije i PTSP-a i u kojoj mjeri.

Metode: Analizirano je 123 ispitanika na području grada Banjaluke i grada Doboja. Njih 86 je ispunjavalo Bekovu skalu depresije, a ostatak, njih 37, Skalu uticaja događaja (Impact of Events Scale - 15 pitanja). Istraživanje je sprovedeno na teritoriji dva navedena grada u periodu od 30.10. do 13.11.2014

Rezultati: Ukupni rezultati su pokazali da postoji značajan uticaj poplava na pojavu depresije i retraumatizaciju PTSP-a kod pogođenog stanovništva. Od 86 ispitanika koji su popunjavali Bekovu skalu depresije, njih 28 je imalo neki oblik depresije uzrokovan nedavnim poplavama. S druge strane, rezultati analize Skale uticaja događaja – koji nam pokazuju moguće prisustvo ili odsustvo PTSP-a kod pogođenog stanovništva – nam pokazuju da, od 37 ispitanika, njih 36 je doživjelo neki oblik traume, i događaj je kod njih ostavio značajne posljedice, tako da kod njih možemo govoriti o PTSP-u.

Zaključak: Jasno je na koji način katastrofična iskustva mogu uticati na svakodnevni život pogođenih. U ovom slučaju, poplave su dovele do toga da je veći dio ispitanika prošao kroz neku vrstu traume koja je kod njih ostavila značajne posljedice, što se manifestovalo pojavom depresije i retraumatizacijom PTSP-a, a nekada vjerovatno i kombinacijom oba ova poremećaja.

Ključne riječi: depresija, postraumatski stresni poremećaj, stres, trauma.

Uvod

Živimo u vremenu koje više nego bilo koje ranije veliča čovjeka i njegovu sposobnost da sve prirodne resurse oko sebe podredi samo jednom cilju - sopstvenom boljitku. Veći dio vremena to mu i uspijeva, pa on ima osjećaj kako ništa ne može promijeniti tok tih događaja, kako je zagospodario prirodom i kako ništa ne stoji na putu njegovog beskonačnog napretka. Jung kaže kako je naš intelekt

stvorio novi svijet koji vlada prirodom i nastanio ga čudovišnim mašinama, da su one nesumljivo toliko korisne da ne možemo ni da zamislimo da se njih - ili svoje zavisnosti od njih - oslobodimo, te da je čovjek primoran da slijedi avanturističke podsticaje svog naučnog i inventivnog duha i da se divi sebi zbog svojih dostignuća. U isto vrijeme, njegov um pokazuje kobnu sklonost da izmišlja stvari koje postaju sve opasnije, jer predstavljaju sve savršenija sredstva za

masovno samoubistvo (1). Da je to istina govori nam sve veći broj prirodnih katastrofa i nepogoda koje pogađaju planetu, koje ne samo da su proporcionalne stepenu tog takozvanog čovjekovog napretka, nego se izgleda javljaju - upravo u naše vrijeme - sve češće i sa sve težim posljedicama po čovjeka. Prema profesoru Kecmanoviću, možemo razlikovati tri faze djelovanja akutnog stresa, odnosno psihološke reakcije na njega: period udara, period pribiranja, zbivanja u posttraumatskom periodu (2). Jugoistočni dio Evrope, pa tako i Bosna i Hercegovina, je nedavno pogođen nezapamćenim poplavama koje su odnijele mnoge živote i ostavile neizbrisive posljedice na preživjele. Period koji je nakon toga uslijedio je posebno važan za ovo istraživanje. Pokušali smo uzeti u obzir sve činioce i faktore koje prate takva dešavanja, te na terenu istražiti kako pojedinac reaguje na njih, sa posebnim osvrtom na pojavu depresije i PTSP-a. Jer, dva čovjeka ne reaguju jednako i mnogo faktora utiče na to da li će se kod nekog pojaviti poremećaj ili će iz te stresne situacije čovjek izaći još jači. Porijeklom, riječ depresija dolazi iz latinskog jezika. „Depressio“ je nastala od riječi „depreimere“ što znači potisnuti, pritisnuti, udubiti ili potlačiti. Po Vujakliji (izdanje iz 2004.god) depresija je označena kao „utučenost, potištenost, klonulost psihičke energije, posebna osjetljivost, naročito u zajednici sa izjesnim afektima i melanhelijom“ (3). Osovina hipotalamus-hipofiza-nadbubrežna žlijezda (HHN) i osovina hipotalamus-hipofiza-štitnjača (HHT) reguliše odgovor organizma na stres. U velikom broju depresivnih bolesnika dokazana je povećana koncentracija kortizola, konačnog produkta aktivnosti osovine HHN kao i abnormalno izlučivanje kortizola nakon primjene sintetskog glukokortikoida deksametazona (deksametazonski test) (4). S druge strane, PTSP je entitet zvanično prvi put prihvaćen u američkoj psihijatriji 1980-e, a

termin Trajne promjene ličnosti pojavljuje se prvi put 1992. Stresori koji provociraju nastanak PTSP-a uglavnom su izvan domena normalnog doživljavanja (5). Obimna literatura povezuje izloženost traumatičnim događajima sa pojavom posttraumatskog stresnog događaja (PTSP-a) (6). Zanimljivo je napomenuti da u grčkoj filozofiji, recimo kod Platona, nema izraza za pojam straha, već samo za pojam plašnje (7). Sva traumatska iskustva obično aktiviraju primitivnije mehanizme odbrane, negaciju i projekciju. Negiraju se sopstvena osjećanja, a na okolinu projektuje bjes i osjećanje krivica. Ponekad se traumatizovana osoba brani od nepodnošljivog osjećanja bespomoćnosti bjesom, uzaludnim traženjem obeštećenja, pa čak i krivicom (8). Alfred Adler kaže sledeće: „Na osnovu dosadašnjih izvoda moramo utvrditi ovo: sa gledišta prirode posmatrano, čovjek je slabo biće. Ali ta slabost koja je u njemu, i koja dolazi do svijesti kao osjećanje da je zakinut i nesiguran, dejstvuje kao neprestani nadražaj da on pronade put kojim bi mogao ostvariti prilagođenja na taj život“ (9). Na kraju treba reći da se u samom naslovu ovog istraživanja nalazi zadatak ali i jasan cilj kojem ono teži. Trebalo je pokazati koliki je uticaj poplava na pojavu depresije i retraumatizaciju PTSP-a kod stanovništva pogođenog nedavnim poplavama.

CILJ

Ovo istraživanje je postavilo sebi za cilj da pokaže koliki je uticaj nedavnih poplava na pojavu depresije i PTSP-a kod pogođenog stanovništva. Taj zadatak je zahtijavao rad na terenu, gdje se, u direktnom kontaktu sa ljudima, pokušalo dokazati da li su svi ti katastrofični događaji ostavili posljedice po njihovo psihičko zdravlje. Dalje, rad želi pokazati koliki je stepen javljanja jednog a koliki drugog problema, da li se javljaju odvojeno ili sinhrono, i u kojoj mjeri oni utiču na normalan život pojedinca.

METODOLOGIJA RADA

U načelu, psihološke osobine pojedinaca ili grupa mogu se procjenivati na dva načina: prvo, kvalitativnom kliničkom ili stručnom ocjenom, ili drugo, pomoću psihometrijskih, provjerenih i kvantifikovanih instrumenata, to jest testova i tehnika (10). Metodologija kliničkih istraživanja u psihijatriji zasniva se na metodološkim postavkama važećim u svim naučnim disciplinama, a to je adekvatna i precizna procjena parametara istraživanja i njihova statistička obrada. U psihijatriji su se među prvim instrumentima razvile skale za procjenu afektivnog stanja i one mogu poslužiti kao didaktički model za upoznavanje i ostalih poremećaja. Kada govorimo o skalama za procjenu depresije, možemo reći da postiju nekoliko njih koje ispunjavaju sve prije navedene kriterijume. Među skalama za procjenu depresivnosti Bekova skala ima značajno mjesto zbog svoje pouzdanosti i validnosti (11). Skala ima 21 pitanje sa četiri moguća za odgovor stepenovan od 0 do 4. Ukupan skor na skali dobija se jednostavnim sabiranjem svih odgovora dobijenih od 1. do 21. pitanja. Skala je jednostavna za popunjavanje i ne zahtijeva više od deset minuta. Bekova skala vrlo dobro korelira sa ostalim skalama iste namjene i može se koristiti kao instrument u diferenciranju dijagnostičkih grupa (Beck i Bearnsdorfer). Primjenjuje se za početno dijagnostikovanje depresije i dovoljno je osjetljiva i specifična da se može koristiti u postavljanju dijagnoze. Depresija se može kvantifikovati određivanjem sledećih stepena depresivnosti:

- a) Nema depresije 11 bodova,
- b) Blaga depresija 12-19 bodova,
- c) Umjereni depresija 20-26 bodova,
- d) Teška depresija 26 bodova.

Skalu je, na teritoriji grada Banjaluke, popunjavalo 86 ispitanika, od čega je pola pripadalo eksperimentalnoj, a druga

polovina kontrolnoj grupi. Ispitanici su bili sličnih demografskih karakteristika, s tim što su ispitanici u eksperimentalnoj grupi bili poplavljani, a u kontrolnoj grupi nisu.

S druge strane, metodologija dijagnostikovanja posttraumatskog stresnog porećaja obuhvata široku lepezu brojnih i različitih elemenata, od psihijatrijskog intervjua, različitih upitnika, skala, testova i drugih instrumenata i tehnika. U istraživanju uticaja poplava na pojavu PTSP-a korištena je Skala uticaja događaja (Horowitz, M. J., Wilner, N. R. & Alvarez, W. 1979 Impact of Event Scale). U dijagnostičkoj evaluaciji PTSP-a važno je sljedeće: istražiti traumatske događaje i iskustva, otkriti situacije koje se doživljavaju kao traumatske, istražiti kako je bolesnik doživio situaciju, kako se postavio prema njoj, te koji ishod očekuje (12). U zavisnosti od toga šta ispitanici zaokruže bodovi se sabiraju i skala stepenuje prema broju dobijenih bodova na sledeći način (13):

- 0 – 8 Bez značajnijeg uticaja
- 9–25 Postoji šansa da je događaj uticao
- 26 – 43 Događaj je sigurno snažno uticao
- 44 – 75 Događaj je ozbiljno uticao i remeti sposobnost normalnog funkcionisanja

Procijenjeno je da prilikom analize uticaja poplava na retraumatizaciju PTSP-a nije potrebna kontrolna grupa jer su rezultati Skale uticaja događaja grupe poplavljenih pokazali nedvosmislen uticaj poplava na pojavu traume, i praktično nije ni bilo moguće naći ispitanike koji bi se mogli svrstati u kontrolnu grupu, jer je cijeli grad bio poplavljen, a ne bi bilo ispravno da kontrolna grupa bude iz nekog drugog grada ili područja. Istraživanjem je rađeno na području grada Doboja, u saradnji sa profesionalcima Centra za mentalno zdravlje. Istraživanjem je

obuhvaćeno 37 ispitanika, od kojih je njih 19, tj. 51,35% bilo muškog, a njih 18, odnosno 48,65% ženskog pola.

REZULTATI

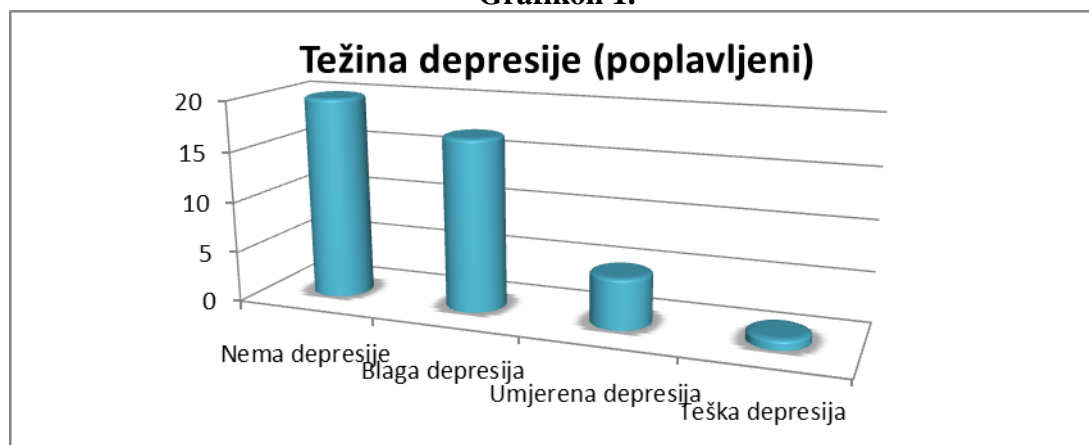
Prilikom ispitivanja uticaja poplava na pojavu depresije u ispitivanje je bilo uključeno 86 ispitanika. Za potrebe samog istraživanja ispitanici su bili podjeljeni u dvije grupe. Prvu, eksperimentalnu grupu od 43 ispitanika, činilo je poplavljeno stanovništvo, a drugu (sa istim brojem ispitanika) nepoplavljeno, tj. kontrolna grupa. U prvoj grupi od 43 ispitanika njih 56% je bilo muškog, a 44% ženskog pola. Rezultati Bekove skale depresivnosti za

prvu grupu (poplavljeni) su pokazali da ukupno 20 ispitanika, ili 46%, od njih 43, nema depresiju. Dakle, možemo zaključiti da nedavna dešavanja nisu uticala na njihov psihički život u onoj mjeri da bi se javio bilo kakav poremećaj. Ostaje nam da zaključimo da ostatak ispitanika, dakle njih 23, što čini 54%, spada u onu drugu grupu, za koju možemo sa sigurnošću reći da je osjetila posljedice nedavnih poplava, tj. nedavna dešavanja su uticala na to da se kod njih javi neki od oblika depresije. Od njih 23, najveći broj, tačnije 17 ispitanika, je imao blagi oblik, 5 ispitanika umjereni, a jedan ispitanik teški oblik depresije (Tabela 1 i Grafikon 1).

Tabela 1. Težina depresije po polnoj strukturi (poplavljeni)

TEŽINA DEPRESIJE	MUŠKARCI	ŽENE	UKUPNO
Nema depresije	10	10	20
Blaga depresija	9	8	17
Umjereni depresija	4	1	5
Teška depresija	1	0	1
UKUPNO	24	19	43

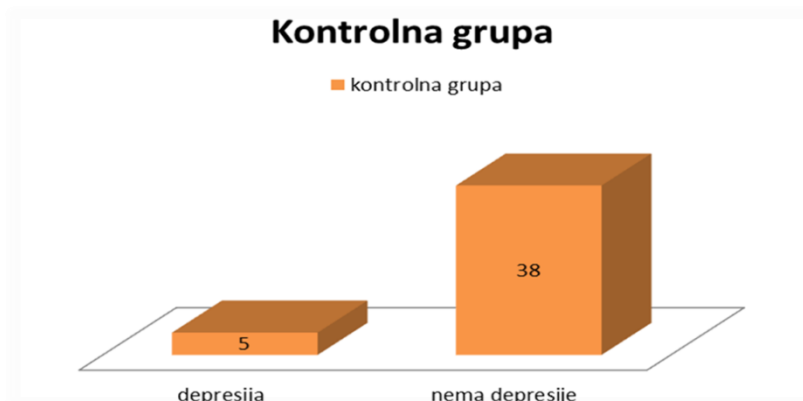
Grafikon 1.

Dalje, rezultati analize testova Bekove skale depresivnosti za kontrolnu grupu pokazuju da, od 43 ispitanika, njih 5 ima blagi oblik depresije, dok je ostalih 38

ispitanika imalo ispod 12 bodova, što ih stavlja u grupu onih za koje sa sigurnošću možemo reći da nemaju depresivni poremećaj (Grafikon 2).

Grafikon 2. Težina depresije (kontrolna grupa)

Primjenom Hi-kvadrat testa (upoređivane su frekvencije depresije kod poplavljenih i kontrolne grupe) utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u stepenu

depresije između poplavljenih i kontrolne grupe. To se vidi na Tabeli 2 i tekstu ispod nje.

Tabela 2. Rezultati Hi-kvadrat testa

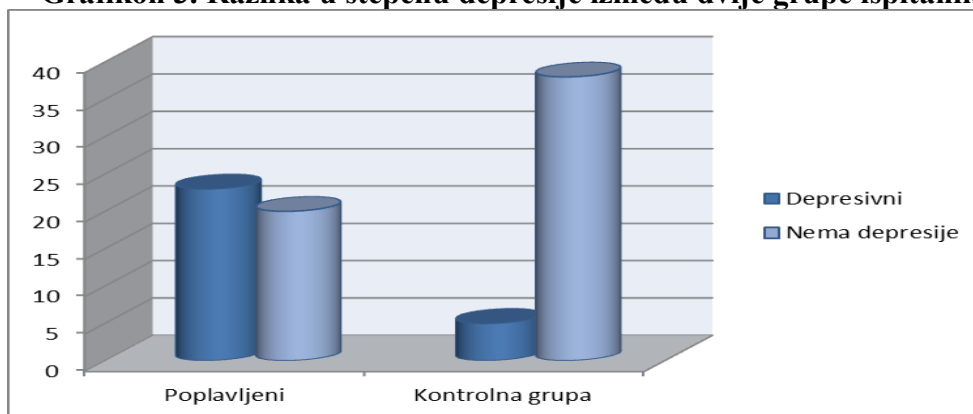
f_0	f_t	$f_0 - f_t$	$(f_0 - f_t)^2$	$(f_0 - f_t)^2 / f_t$
23	14	9	81	5.786
5	14	9	81	5.786
20	29	9	81	2.793
38	29	9	81	2.793
				$\chi^2 = 17.158$

stepen slobode: df df=1 p=0,000034

Ovi rezultati jasno pokazuju kolika je razlika u javljanju depresije između poplavljenih i kontrolne grupe, i ako od ranije znamo da je u eksperimentalnoj

grupi frekvencija depresije bila 23 od 43, a u kontrolnoj 5 od 43, ti rezultati nisu iznenađujući. Da bismo lakše shvatili sve rečeno, ti podaci su prikazani na Grafikonu 3.

Grafikon 3. Razlika u stepenu depresije između dvije grupe ispitanika

Prilikom analize uticaja poplava na retraumatizaciju PTSP-a istraživanjem je obuhvaćeno 37 ispitanika (svi sa teritorije grada Doboja), od kojih je njih 19, tj. 51,35% bilo muškog, a njih 18, odnosno 48,65% ženskog pola. Rezultati su pokazali da, od 37 ispitanika, samo jedan ispitanik nije osjetio nikakve posljedice

skorašnjih poplava, da za 9 ispitanika možemo reći da postoji mogućnost da je događaj uticao, kod 8 ispitanika se vidi snažan uticaj događaja, a čak kod 19 ispitanika događaj je ozbiljno uticao i narušava normalno funkcionisanje pojedinca (Tabela 3).

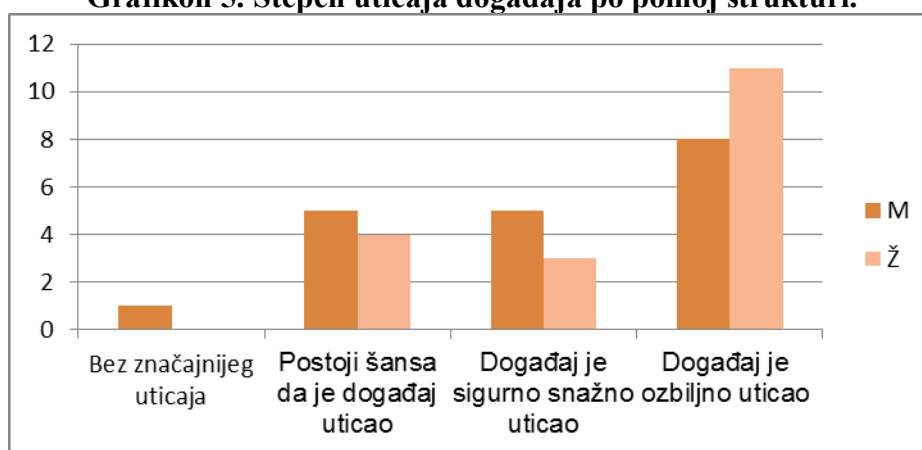
Tabela 3. Rezultati Skale uticaja događaja

UTICAJ DOGAĐAJA	BROJ ISPITANIKA
Bez značajnijeg uticaja	1
Postoji šansa da je događaj uticao	9
Događaj je sigurno snažno uticao	8
Događaj je ozbiljno uticao i remeti sposobnost normalnog funkcionisanja	19
UKUPNO	37

To ukupno čini 97% onih (od ukupnog uzorka) na koje je događaj ostavio posljedice. Dalje, skor 26 i iznad je jako važan, naime, kod svih ispitanika koji su imali takav skor možemo reći da je šansa za dijagnozu PTSP-a čak 75%, što u ovom slučaju čini njih 27 ili 72%. Dakle, kod 27 od 37 ispitanika možemo reći da je dijagnoza PTSP vjerovatna.

S druge strane, svi oni koji su imali skor 35 i više spadaju u onu grupu kod kojih je dijagnoza PTSP-a gotovo izvjesna, što u našem slučaju predstavlja njih 23 ili 62%. Takođe, treba reći da ne postoji značajna međupolna razlika u reakciji na akutnu traumu (Grafikon 5).

Grafikon 5. Stepen uticaja događaja po polnoj strukturi.

DISKUSIJA

U uvodnom dijelu rada postavljen je jasan cilj kojem ovo istraživanje teži. Zadatak je bio da se ispita uticaj poplava na pojavu depresije i retraumatizaciju

PTSP-a kod stanovništva pogođenog nedavnom katastrofom. Ispitivanje je rađeno bez oslanjanja na prethodne radove, tj. iako je pretražena ogromna baza podataka i prethodno pregledan veliki broj

radova sa sličnom tematikom, nije nađen ni jedan rad koji bi mogao imati velike poveznice sa naslovom ovog istraživanja, što će reći da se išlo korak po korak, od praznog papira ka radu koji je sada pred vama.

Rezultati Bekove skale depresivnosti za prvu grupu (poplavljeni) su pokazali da ukupno 20 ispitanika, ili 46%, od njih 43, nema depresiju. Dakle, možemo zaključiti da nedavna dešavanja nisu uticala na njihov psihički život u onoj mjeri da bi se javio bilo kakav poremećaj. Ovaj podatak svakako nije zanemrljiv, ali to ne znači da se u nekom budućem periodu kod ovih ljudi neće pojaviti neki sličan psihički problem.

Ostaje nam da zaključimo da ostatak ispitanika, dakle njih 23, što čini 54%, spada u onu drugu grupu, za koju možemo sa sigurnošću reći da je osjetila posljedice nedavnih poplava, tj. nedavna dešavanja su uticala na to da se kod njih javi neki od oblika depresije.

Od njih 23, najveći broj, tačnije 17 ispitanika, je imao blagi oblik, 5 ispitanika umjereni, a jedan ispitanik teški oblik depresije.

Što se tiče međupolne razlike, treba napomenuti da nije uočena značajnija razlika u reagovanju na traumatu. Rezultati analize testova Bekove skale depresivnosti za kontrolnu grupu pokazuju da, od 43 ispitanika, njih 5, ili 11 %, ima blagi oblik depresije, dok je ostalih 38 ispitanika imalo ispod 12 bodova, što ih stavlja u grupu onih za koje sa sigurnošću možemo reći da nemaju depresivni poremećaj. Primjenom Hi-kvadrat testa (upoređivane su frekvencije depresije kod poplavljenih i kontrolne grupe) utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u stepenu depresije između poplavljenih i kontrolne grupe.

S druge strane, rezultati analize Skale uticaja događaj (koju su popunjavali ispitanici na području grada Doboja), su pokazali da, od 37 ispitanika, samo jedan ispitanik nije osjetio nikakve posljedice skorašnjih poplava, da za 9 ispitanika

možemo reći da postoji mogućnost da je događaj uticao, kod 8 ispitanika se vidi snažan uticaj događaja, a čak kod 19 ispitanika događaj je ozbiljno uticao i narušava normalno funkcionisanje pojedinca. To ukupno čini 97% onih (od ukupnog uzorka) na koje je događaj ostavio posljedice.

ZAKLJUČAK

Ako uzmemo u obzir sve ranije izneseno, ovakvi rezultati ne moraju biti začuđujući, već nam samo mogu pomoći da shvatimo koliki je ustvari bio stepen traume kroz koji su prošli ispitanici.

Dalje, oni nam govore nešto što se - kao glavni utisak ovog istraživanja - provlači kroz cjelokupno trajanja istog. Naime, reakcija čovjeka na katastrofalne događaje (u ovom slučaju poplava) ima dominantno simptome onoga što se naziva posttraumatski stresni poremećaj, tj., da se izrazimo jednostavnije, u radu na terenu mnogo više je bilo PTSP-a nego depresije, a oni oblici depresije koji su se javljali njačešće su blagog intenziteta. S druge strane, jasno je vidljivo da je ogroman procenat onih kod kojih su događaji izazvali težak oblik PTSP-a, sa posljedicama na normalno funkcionisanje pojedinca.

Za uspješno liječenje depresije neophodna je kombinacija medikamentozne terapije i psihoterapija (14).

U liječenju PTSP-a kada god je moguće treba primjenivati psihoterapiju nad psihofarmakološkim liječenjem, pogotovo kada su simptomi blagi i kada se radi o tzv. nekomplikovanom PTSP-u bez komorbidnih poremećaja (15).

Na kraju - uz nadu da je ovo istraživanje ispunilo obećanje dato na početku - ostaje iskrena vjera da će ljudi koji su u proteklom periodu prošli kroz ogromnu patnju naći načina da nekako prevaziđu sve probleme, i da će iz svega toga izaći još jači nego prije.

Literatura:

1. Jung K.G., *Čovek i njegovi simboli*, narodna knjiga Alfa, 1996.
2. Kecmanović D. i saradnici, *Psihijatrija*, Medicinska knjiga Beograd-Zagreb, 1983.
3. Simić S., *Sve o depresiji*, Agora, Beograd 2011.
4. Mihaljević-Peješ A., Šagud M., *Antidepresivi u kliničkoj praksi*, Medicinska naklada, Zagreb, 2009
5. Stojaković M., *Posttraumatski stresni poremećaj*, Filozofski fakultet, Banjaluka 2003.
6. Freedman S., M.A., Tuvia Peri, *Prospective Study of Posttraumatic Stress Disorder and Depression Following Trauma*, Am J Psychiatry 1998, pp 630-637.
7. Jerotić V., *Bolest stvaranja*, JP Službeni list SCG, Beograd 2004.
8. Erić, Lj., *Rečnik straha*, Arhipelag, Beograd, 2007.
9. Adler A., *Poznavanje čoveka*, Derete, Beograd..
10. Berger J., *Psihodijagnostika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 2004.
11. Timotijević I., Paunović V., *Instrumenti kliničke procjene u psihijatriji*, Institut za mentalno zdravlje, Beograd 2003.
12. Stojaković M., *Trajne promjene ličnosti nakon katastrofičnog iskustva i posttraumatski stresni poremećaj*, Biomedicinska istraživanja 2011, 20-26.
13. Horowitz M.J., Wilner N.R., Alvarez W., *Impact of Event Scale: a measure of subjective stress*, The British Journal of Psychiatry (2002) 180: 205-209.
14. Marić J., *Klinička psihijatrija*, Megraf, Beograd 2005.
15. Kozarić-Kovačić D., Kovačić Z., Rukavina L., *PTSP*, Hrčak, Zagreb 2007, pp 102-106.

FLOOD IMPACT ON THE OCCURRENCE ON DEPRESSION AND REPEATED PTSD IN THE AFFECTED POPULATION

Mikić Nikola ¹

¹ AMDA International research department, Banjaluka, Bosna i Hercegovina

Original scientific paper

Abstract

Introduction: This paper examines the influence of flooding on the advent of depression and retraumatization of posttraumatic stress disorder in the affected population. Very soon after a disaster situation, disturbances in normal psychological functioning of individuals occur; depression and PTSD are probably the two most common responses to that kind of situation. The objective of this study is to examine how much do these events influence the advent of depression and PTSD, and the extent to which they occur.

Methods: I have analyzed 123 examinees in the areas of Banja Luka and Doboj. A 86 of them have answered the Beck Depression Inventory, while the other 37 answered the Impact of Events Scale (15 questions). The research was conducted on the territory of the two said cities during the period between 30.10. and 13.11.2014

Results: The overall results have shown there is a significant impact of floods on the advent of depression and PTSD retraumatization in the affected population. Of the 86 examinees who answered the Beck Depression Inventory, 28 showed one of the types of depression caused by recent flooding. On the other hand, results of the analysis of Impact of Events Scale survey – which shows the possible presence or absence of PTSD in the affected population – show that of the 37 examinees, 36 of them experienced some kind of trauma, and the event left them with significant consequences, therefore we can talk about potential PTSD among them.

Conclusion: It is obvious in which way a disaster situation may have an effect on the everyday life of the affected. In this case, floods have led to a larger proportion of the examinees experiencing some kind of trauma which left them with significant consequences, which manifested itself with advent of depression and PTSD retraumatization, and in several cases probably with a combination of the two disorders.

Key Words: depression, posttraumatic stress disorder, stress, trauma.

Adresa za korespondenciju: dr Nikola Mikić, Kordunaška 10/6, 78 000, Banjaluka,
Bosna i Hercegovina, Mob: +38765305354, nmikid@yahoo.com